

OBLIKOVANJE NACIONALNEGA SISTEMA ZA MEDKNJIŽNIČNO IZPOSOJO

Ančka Korže - Strajnar

Po večletnem zastoju, ko sta dr. B. Berčič in B. Filo seznanila slovenske knjižničarske delavce prek Zveze bibliotekarskih društev Slovenije (leta 1978) in dokumentaliste prek Društva dokumentalistov Slovenije (leta 1982) s programom Ifle mednarodni akciji za splošno dostopnost publikacij (SDP) in v tej zvezi z novim sporazumom za medknjižnično izposajo, se z objavo obstoječih gradiv in nekaterih pomembnih, pri nas še neobjavljenih mednarodnih dokumentov, ponovno vračamo k temu problemu. Tudi priporočila Unescovega kongresa o splošni dostopnosti publikacij, leta 1982 v Parizu, nas zavezujejo h konkretnim nalogam.

Svetovna akcija o splošni dostopnosti publikacij, sprožena skupaj z IFLO, na posebnem kongresu o SDP, organiziranem v okviru Unesca, je našla kar nekaj odmevnosti tudi v Jugoslaviji, čeprav se pri nas zaradi naše nerazvitosti priporočila kongresa, naslovljena na članice Unesca, na strokovnjake in knjižnice ter na druge zainteresirane udeležence, razmeroma slabo in počasi uresničujejo. Osnovni cilj SDP je namreč v tem, da je uporabnikom omogočen največji možni dostop do vseh gradiv, ki jih potrebujejo.

Projekt izgradnje našega KIS in v njem avtomatizirani vzajemni katalog o splošni bibliografski kontroli vseh gradiv, ki pri nas v Jugoslaviji nastajajo ali prihajajo iz tujine, je nedvomno prvi pogoj za uveljavitev SDP. Logični nasledek tega pa je tudi oblikovanje nacionalnega sistema medknjižnične izposoje kot integralnega dela tega projekta. To vprašanje je ostalo pri nas neizdelano in odprto, a je zdaj čas, da ponovno preučimo našo dosedanje prakso in da v skladu z novimi priporočili Ifle ustrezno uredimo probleme v zvezi z medknjižnično izposajo. Prvi projekt medknjižnične izposoje v Sloveniji je bil izdelan leta 1962 in je zdaj že močno zastarel.

Komisija za razvoj pri Skupnosti nacionalnih bibliotek Jugoslavije, ki ji predseduje T. Martelanc, ravnatelj NUK, je leta 1987 na svoji seji v Skopju dela pobudo, da je potrebno za vrsto nerešenih problemov, ki se tičejo SDP, najti ustreznejše

rešitve, tako strokovne kot organizacijske. Imenovanih je bilo več strokovnih skupin in dana priporočila za njihovo delo. Program preoblikovanja našega sistema medbibliotečne izposoje je sicer ostal v okviru nalog ob strani, a se je to vprašanje pojavilo v skupini, ki se ukvarja z organizacijo poslovanja knjižnic in jo vodi Fahrudin Kalendar iz Sarajeva. V delo skupine so vključeni strokovnjaki iz vseh republik in pokrajin. Skupina se je v letošnjem letu sestala že trikrat, v Ljubljani, Zagrebu in Sarajevu in analizirala med drugim tudi to problematiko. Do zdaj se je ukvarjala s poenotenjem in izboljšanjem obrazcev za medknjižnično izposajo, z ureditvijo zbiranja statističnih podatkov o domači in mednarodni medknjižnični izposoji. Ker se na tem področju srečujemo s številnimi neresenimi vprašanji strokovne in organizacijske narave, ki knjižnice zavirajo pri njihovem delu, tega problema ne bo mogoče prepustiti le komisiji za razvoj pri SNBJ, akcija za spremembe bo morala potekati v vsaki posamezni republici in pokrajini ter na zvezni ravni v SNBJ.

Projekt SDP zahteva kvalitetno organizacijo nacionalnega sistema medknjižnične izposoje, ki ga pri nas še nimamo, oziroma je slabo organiziran. Tak sistem se bo moral oblikovati v vsaki republici in tudi v pokrajinah za gradiva, ki tam nastajajo in se hranijo za potrebe uporabnikov. Knjižnice bodo morale skrbeti, da bodo vsa ta gradiva na razpolago tudi uporabnikom v tujini. Dogovor o teh problemih med republikami mora biti jasen in natančen.

Skupina za organizacijo poslovanja knjižnic pri SNBJ je v okviru svojih možnosti priporočila naslednje ukrepe:

1. V vsaki republici in pokrajinah naj se zberejo in objavijo vsi dokumenti, ki so nastali v zvezi z zahtevami o SDP in ureditvijo mednarodne medknjižnične izposoje, od leta 1987 dalje.
2. Uveljavijo naj se novi mednarodni standardi, oziroma "Sporazum za medbibliotečno izposajo gradiva", ki ga je leta 1978 priporočila mednarodna organizacija bibliotekarskih društev IFLA. IFLA sporazum naj se prevede v republikah v njihove nacionalne jezike in objavi v enem od strokovnih glasil vsake republike.
3. V vsaki republici je treba začeti z akcijo oblikovanja novega sistema za medknjižnično izposajo in preveriti dosedanje prakso. Za ta namen je potrebno urediti naslednje:

- imenovati in med seboj povezati knjižnice, ki se ukvarjajo z medknjižnično izposajo publikacij in kopij v sistemu, posebej tiste, ki razpolagajo s centralnimi katalogi. Določiti nacionalne centre za mednarodno medknjižnično izposajo.
 - urediti sistem domače medknjižnične izposoje na zakonski podlagi ali s podzakonsko uredbo znotraj republik in ga povezati v državi s sodobnimi tehnološkimi pripomočki. Izdelati enotna pravila poslovanja.
4. Sprejeti nov mednarodni obrazec za medknjižnično izposajo (IFLA 1978) in ga verificirati pri mednarodni sekciji Ifle za medknjižnično izposajo.
 5. Oblikovati nov obrazec za domačo medknjižnično izposajo po Iflinem priporočilu in naj bo enoten v vsej državi, tako po obliki kot po vsebini (v jezikih narodov).
 6. Prevesti IFLA-IATUL telex-kode, ki se priporočajo za uporabo v teleprinterski mreži v medknjižnični izposoji. Uvesti teleprintersko povezavo med vsemi centralnimi katalogi v državi in nacionalnimi informacijskimi centri, oz. hranilišči gradiv.
 7. Oblikovati enotno samolepilno nalepko, ki jo priznava poštni promet in carinska služba za pisma in pakete v mednarodnem medknjižničnem poslovanju s tekstom "Mednarodna izposoja med knjižnicami", v enem domačem in enem tujem jeziku, ki ga upošteva IFLA.
 8. Izdelati enotno shemo obrazca za statistično spremljanje medknjižnične izposoje publikacij in kopij. Vsaj del podatkov morajo spremljati ustrezni zavodi za statistiko v republikah in pokrajinah ter v državi.
 9. Ponovno pregledati carinska in poštna navodila v zvezi z medknjižnično izposajo in doseči izboljšanje pogojev v domačem in mednarodnem medknjižničnem prometu.

Seveda bodo vse te naloge zahtevale sodelovanje številnih strokovnjakov in knjižnic, ki delujejo v tem smislu v medknjižnični izposoji, zato skupina priporoča, naj se v vsaki republici o teh problemih organizirajo tudi posvetovanja, ki lahko veliko pripomorejo k uspehu akcije.

Izbojšati bi bilo potrebno tudi sodelovanje z Iflino sekcijo za mednarodno medknjižnično izposajo. Poskrbeti bi morali, da bo za potrebe v tujini pripravljen ustrezen seznam bibliografij in drugih publikacij, pomembnih za iskanje informacij o gradivu, ki nastaja pri nas in ga hranijo knjižnice v Jugoslaviji, zlasti za starejša in redka gradiva in poskrbeti, da se taki sezname občasno obnavljajo, oziroma dopolnjujejo. To odgovornost bi morala prevzeti SNBJ.

NACIONALNA KNJIŽNICA IN UNIVERZALNA DOSTOPNOST PUBLIKACIJ

Dr. Branko Berčič

Nacionalne knjižnice imajo v družbenem dogajanju vsakega naroda poleg pomembnih splošnih nalog na področju kulture, izobraževanja in znanosti zlasti neposredne posebne naloge na področju knjižničarstva svoje nacionalne skupnosti. Te naloge so nam vsem bolj ali manj znane; v vsej svoji sočasni obsežnosti so bile predstavljene na zborovanju slovenskih knjižničarjev v Moravcih 1976, po grobi razmejitvi pa segajo od zbiranja nacionalnega knjižničnega gradiva do informiranja o njem in od strokovnega pospeševanja knjižničarske dejavnosti do vodenja nacionalnega knjižničnega sistema. Prav zaradi takšnega njihovega položaja je od dejavnosti nacionalnih knjižnic odvisna prisotnost védenja o nacionalni duhovni tvornosti in uporabljanje njenih izsledkov v ožjem ali širšem krogu zainteresiranih kakor tudi prisotnost knjižničarstva kot družbene službe v nacionalnem in v mednarodnih informacijskih sistemih.

V zadnjem času si knjižničarski delavci vsega sveta prizadevajo da bi čim bolj razvili nacionalni in internacionalni pretok znanstvenih informacij, ki jih vsebujejo takšne ali drugačne baze njihovega knjižničnega gradiva. In kot človeški duh ne pozna meja, tako naj tudi za knjigo kot posodo tega duha ne bo meja pri njenem poslanstvu, prenašanju in spoznanju človekovih dosežkov. Doseganju tega cilja sta namenjeni tudi zadnji dve veliki mednarodni bibliotekarski akciji: univerzalnna bibliografska kontrola (UBK) in univerzalna dostopnost publikacij (UDP). Medtem ko prva (UBK) vzpostavlja mednarodno usklajeni sistem za čim popolnejše ugotavljanje, kaj obstaja, želi druga (UDP) doseči čim večjo univerzalnost pri uporabljanju obstoječih spoznanj pod geslom: vse informacije za vse ljudi.